

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО**

ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ

ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ ПРАВО
ПІДГОТОВКИ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ
ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 08 ПРАВО
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 ПРАВО

Рекомендовано кафедрою
управління у сфері цивільного захисту на 2023-2024 навчальний рік.
Протокол від 23 серпня 2023 року № 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Екологічне право»

2023 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Програма вивчення вибіркового компонента «Екологічне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право».

Вивчення екологічного права України є важливою складовою еколого-правової освіти здобувачів вищої освіти, яка набуває особливого значення у період становлення, розвитку та зміцнення державності, прискорення реформування екологічних правовідносин в Україні та суттєвого оновлення правового підґрунтя регламентації екологічних відносин комплексною галуззю екологічного законодавства.

При вивченні екологічного права здобувачі вищої освіти мають оволодіти навичками самостійної роботи з нормативно-правовими актами, еколого-правовою літературою, матеріалами судової практики, засвоїти сутність еколого-правових категорій, зміст еколого-правових інститутів, навчитися розуміти конкретний зміст норм екологічного права, тлумачити їх та правильно застосовувати при вирішенні конкретних справ, розуміти та правильно тлумачити роз'яснення Пленуму Верховного Суду та рішення Конституційного Суду України, набутти досвіду науково-дослідної роботи у галузі екологічного права.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є суспільні відносини, що складаються з приводу охорони навколишнього природного середовища, приналежності та використання природних ресурсів (земель, вод, надр, тваринного та рослинного світу, атмосферного повітря), забезпечення екологічної безпеки.

Інформація про науково-педагогічного(них) працівника(ів)

Загальна інформація	Аліна Анатоліївна БІЛЕКА
Контактна інформація	
E-mail	bileka_alina@chipb.org.in
Наукові інтереси	аграрне, земельне та екологічне право
Професійні здібності	кандидат юридичних наук, доцент
Наукова діяльність за освітнім компонентом	наукові публікації у фахових виданнях та наукове керівництво дослідженнями здобувачів вищої освіти у науковому предметному гуртку з правознавства «Феміда»

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічне право» є засвоєння знань з найбільш важливих положень екологічного права та законодавства, яке регламентує охорону навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, а також вироблення навичок із застосування положень національного законодавства для вирішення ситуацій, що виникають у практичній діяльності в цій сфері.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Екологічне право» є:
 формування у здобувачів вміння аналізу, узагальнення та застосування норм екологічного права та законодавства, яке регулює відносини з охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;

створення умов для належного розуміння здобувачами термінології, яка застосовується у екологічному праві;

формування вміння складання та оформлення документів, передбачених екологічним правом та законодавством;

сприяння інтенсифікації творчих зусиль здобувачів, розвитку їх пізнавальної діяльності, актуалізації знань;

формування у здобувачів правосвідомості, правової культури, моральних та інші якостей.

Час та місце проведення занять з дисципліни визначається розкладом навчальних занять, затвердженим начальником інституту.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ		
Рік підготовки		
Семестр	3	
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	3	
- кількість модулів	1	
- загальна кількість годин	90	
Розподіл часу за навчальним планом:		
- лекції (годин)	20	
- практичні заняття (годин)		
- семінарські заняття (годин)	22	
- лабораторні заняття (годин)		
- курсовий проект (робота) (годин)		
- інші види занять (годин)		
- самостійна робота (годин)	48	
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)		
- підсумковий контроль (диференційний залік, екзамен)	Іспит 3 семестр	

Передумови для вивчення дисципліни

«Екологічне право» базується на знанні здобувачами вищої освіти

теорії держави і права, конституційного, цивільного, кримінального та адміністративного права.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми Право підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 081 Право вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Код	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики)	Кількість кредитів	Форма контролю	Компетентність (ЗК\СК)	
1. ОBOB'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ ОПП					
В К10	Екологічне право	3	ек замен	1, 2, 3, 7, 9, 13, 15	2,3, 7,12,13

Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 3 Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 7 Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 9 Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК 13 Зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки, технологій.</p> <p>ЗК 15 Прагнення до збереження навколишнього середовища.</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК 2 Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.</p> <p>СК 3 Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.</p> <p>СК 7 Здатність застосовувати знання засад, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і</p>

	<p>кримінальне процесуальне право.</p> <p>СК 12 Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.</p>
--	--

Програмні результати навчання за ОПП: ЗК 1. Здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу; ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 3 Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; ЗК 7 Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями; ЗК 9 Здатність працювати в команді; ЗК 13 Зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки, технологій; ЗК 15 Прагнення до збереження навколишнього середовища; СК 2 Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів; СК 3 Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи; СК 7 Здатність застосовувати знання засад, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право; СК 12 Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції; СК 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

ТЕМА № 1-2. Загальні засади екологічного права

Історичні аспекти правового регулювання відносин в системі „суспільство – природа”. Проблеми правової охорони навколишнього природного середовища на сучасному етапі. Співвідношення термінів: природа, екологія, навколишнє природне середовище, довкілля.

Екологічні завдання і функції держави та права. Основні напрями екологічної політики України. Сталий розвиток як мета національної політики України та його екологічна складова.

Поняття екологічного права та його зміст. Функції і місце екологічного права в системі права України. Принципи екологічного права, їх законодавче закріплення і конкуренція з нормами права. Нормативне та наукове визначення об'єктів екологічного права та їх класифікація. Суб'єкти екологічного права: їх права, обов'язки та особливості правового становища. Методи правового регулювання екологічних правовідносин. Система екологічного права.

Екологічне право як наука і навчальна дисципліна. Завдання курсу

екологічного права. Значення вивчення екологічного права для здобувачів навчальних закладів системи МВС України. Перспективи розвитку екологічного права.

Поняття та особливості джерел екологічного права: їх система. Норми інших галузей права в системі джерел екологічного права. Класифікація джерел екологічного права та їх характеристика.

Конституція України як основне джерело екологічного права України. Конституційні засади національної екологічної політики та розвитку екологічного права.

Місце міжнародно-правових актів в системі джерел національного екологічного права.

Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” та його місце в системі джерел екологічного права. Спеціальні закони і кодекси як джерела екологічного права України (Земельний, Водний, Лісовий кодекси України, Кодекс України про надра, Закони України: „Про охорону атмосферного повітря”, „Про тваринний світ”, „Про рослинний світ”, „Про природно-заповідний фонд” та ін.). Закони України, що регулюють галузеві інститути (Закони України: „Про зону надзвичайної екологічної ситуації”, „Про Червону книгу України”, „Про екологічну мережу”, „Про екологічний аудит”, “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки” та ін.). Уніфікація та диференціація джерел екологічного права. Проблеми кодифікації екологічного законодавства України.

Співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Роль і місце локальних нормативних актів в системі джерел екологічного права. Значення еколого-правових нормативних актів, що видаються Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України.

Правова природа нормативних актів міністерств і відомств як джерел екологічного права та особливості їх застосування. Роль наказів МВС в регулюванні екологічних правовідносин.

Повноваження Автономної Республіки Крим щодо здійснення нормативного регулювання екологічних питань. Правова природа рішень місцевих Рад і державних адміністрацій в галузі охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування.

Значення і роль рішень Конституційного суду України, практики загальних та спеціалізованих судів в регулюванні екологічних правовідносин.

ТЕМА № 3. Право власності на природні об'єкти

Загальна характеристика права власності на природні об'єкти в Україні. Поняття і зміст права власності Українського народу на природні об'єкти за Конституцією України.

Особливості “соціалізованого” права власності на природні об'єкти. Поняття і зміст права державної, комунальної і приватної власності на природні об'єкти. Об'єкти права власності на природні об'єкти і їх

класифікація. Територіальна ознака як підстава виникнення права власності, юрисдикційні повноваження України щодо реалізації права власності на природні об'єкти.

Суб'єкти права власності на природні об'єкти і їх класифікація. Особливості правового статусу іноземців і осіб без громадянства при реалізації права власності на природні об'єкти.

Порядок розподілу і перерозподілу природних ресурсів. Підстави виникнення права власності на природні об'єкти. Документи, що підтверджують право власності на природні об'єкти.

Підстави зміни та припинення права власності на природні об'єкти, їх види та класифікація. Умовні і безумовні підстави зміни та припинення права власності на природні об'єкти.

Права і обов'язки власників природних об'єктів. Обмеження та обтяження прав власників природних об'єктів.

Роль МВС в забезпеченні дотримання законодавства щодо права власності на природні об'єкти. Обов'язки держави щодо гарантування права власності на природні об'єкти. Форми і методи охорони права власності на природні об'єкти. Відповідальність за порушення права власності на природні об'єкти.

ТЕМА № 4. Право природокористування

Природокористування як функція суспільства. Правове регулювання права природокористування.

Поняття, зміст і принципи права природокористування. Законодавчі гарантії та обмеження права природокористування. Співвідношення та відмінності права природокористування і права власності на природні об'єкти. Додержання екологічних вимог при використанні природних об'єктів. Юридичне значення встановлення пріоритетів використання окремих природних об'єктів та засоби їх правового забезпечення (пріоритетність земель сільськогосподарського призначення, використання підземних вод питної якості для задоволення потреб питного і господарсько-побутового водопостачання населення та ін.).

Підстави класифікації видів права природокористування. Класифікація природокористування по об'єктам і суб'єктам. Загальне і спеціальне природокористування; короткострокове, довгострокове та постійне природокористування – їх особливості. Первинне і вторинне природокористування. Юридичне значення поділу природних об'єктів на природні ресурси загальнодержавного і місцевого значення.

Загальне природокористування. Відмінність інституту земельного сервітуту від права загального природокористування. Випадки, умови та порядок обмеження права загального природокористування.

Спеціальне природокористування. Органи державної влади та місцевого самоврядування, що надають природні об'єкти для спеціального користування. Порядок отримання дозволу на спеціальне використання природних об'єктів. Плата за спеціальне природокористування та її форми.

Документи, що підтверджують право спеціального природокористування.

Правове регулювання оренди природних об'єктів. Види природних об'єктів, які можуть використовуватись на праві оренди. Істотні умови договору оренди природних об'єктів. Орендна плата та її форми. Державна реєстрація договору оренди природних об'єктів.

Правові підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування, їх види та класифікація. Права та обов'язки природокористувачів.

Роль МВС в забезпеченні дотримання законодавства щодо природокористування. Юридична відповідальність за порушення умов природокористування. Правові наслідки самовільного використання природних об'єктів.

ТЕМА № 5. Екологічне управління

Загальна характеристика управління в галузі екології його цілі та завдання.

Класифікація видів екологічного управління. Принципи управління у галузі екології.

Система органів державного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування. Органи екологічного управління загальної і спеціальної компетенції, їх структура. Правове положення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

Юридичні підстави та правові засади реалізації виробничого екологічного управління. Органи виробничого екологічного управління, особливості реалізації ними своїх повноважень. Роль та значення сертифікації підприємств, їх об'єднань на відповідність систем управління міжнародним стандартам серії ISO 14000.

Загальна характеристика громадського екологічного управління. Еколого-управлінські повноваження громадян та їх об'єднань. Напрямки еколого-управлінської діяльності громадян та їх об'єднань.

Функції управління в галузі екології, їх поняття та загальна характеристика. Просторово-територіальний устрій природних об'єктів. Облік природних ресурсів і ведення природоресурсових кадастрів. Розподіл та перерозподіл природних об'єктів. Екологічне планування і прогнозування. Екологічне нормування та стандартизація. Екологічне ліцензування. Екологічна освіта та виховання. Екологічний моніторинг, інформування в галузі екології та природних ресурсів. Екологічний контроль та його форми.

Екологічні функції правоохоронних органів. Прокурорський нагляд за додержанням екологічного законодавства. Екологічні функції Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України. Правовий статус державного екологічного інспектора та громадського інспектора з охорони довкілля. Адміністративні органи, що вирішують екологічні спори та їх компетенція.

Екологічні права та обов'язки громадян

Правова природа екологічних і суміжних з ними прав громадян і їх реалізація. Конституційні засади екологічних прав громадян. Природоохоронні об'єднання громадян, що створюються для здійснення і захисту своїх екологічних прав і свобод та вирішення еколого-соціальних проблем.

Реалізація громадянами права на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Право на доступ до екологічної інформації. Визначення змісту екологічної інформації та режиму її використання. Порядок та форми отримання екологічної інформації та умови її поширення. Випадки та порядок відмови у наданні екологічної інформації.

Право на участь у прийнятті екологічно значимих рішень. Випадки та порядок проведення громадських слухань з екологічної проблематики. Юридичне значення висновків громадських слухань. Діяльність консультативно-дорадчих органів з екологічних питань при органах державної влади та місцевого самоврядування.

Звернення громадян до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб з екологічних питань. Порядок та строки розгляду звернень громадян.

Право на проведення масових заходів з екологічної проблематики (зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо) та порядок їх проведення. Право на отримання екологічної освіти. Інші форми реалізації громадянами своїх екологічних прав.

Юридичні гарантії і правовий захист реалізації громадянами екологічних прав. Роль органів внутрішніх справ, прокуратури та суду в забезпеченні екологічних прав громадян.

Правове регулювання реалізації екологічного контролю, оцінки впливу на навколишнє середовище та екологічного аудиту

Загальна характеристика та завдання екологічного контролю, оцінки впливу на навколишнє середовище та екологічного аудиту.

Об'єкти та суб'єкти оцінки впливу на навколишнє середовище. Форми оцінки впливу на навколишнє середовище. Порядок проведення оцінки впливу на навколишнє середовище. Юридичне значення висновку оцінки впливу на навколишнє середовище.

Об'єкти та суб'єкти екологічного контролю. Форми екологічного контролю. Порядок реалізації державного та громадського екологічного контролю. Порядок реалізації самоврядного екологічного контролю та особливості функціонування виробничого екологічного контролю.

Об'єкти та суб'єкти екологічного аудиту. Правове регулювання реалізації еколого-аудиторської діяльності в Україні. Юридичне значення висновку екологічного аудиту. Відмінності екологічного аудиту від екологічного контролю та оцінки впливу на навколишнє середовище.

Право екологічної безпеки. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації

Екологічна безпека та її юридичне визначення. Заходи щодо досягнення екологічної безпеки. Екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів. Охорона навколишнього природного середовища при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів. Охорона навколишнього природного середовища від неконтрольованого та шкідливого біологічного впливу. Додержання вимог екологічної безпеки при проведенні наукових досліджень, впровадженні відкриттів, винаходів, застосуванні нової техніки, імпортного устаткування, технологій і систем. Правова організація єдиної системи запобігання та реагування на надзвичайні екологічні ситуації.

Визначення зони надзвичайної екологічної ситуації. Підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації, зміна меж території зазначеної зони. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації. Правовий статус територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Дії поліції при забезпеченні режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації. Відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайної екологічної ситуації. Відповідальність за порушення правового режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації.

Економіко-правовий механізм у галузі екології

Загальна характеристика економіко-правового механізму у галузі екології. Завдання та зміст економічних заходів забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Джерела фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки. Завдання фондів охорони навколишнього природного середовища, порядок їх формування та розподілу коштів. Правові засоби забезпечення цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Поняття, цілі та значення екологічних податків і зборів, їх співвідношення із загальною системою оподаткування в Україні. Порядок встановлення та види екологічних податків і зборів. Загальна характеристика збору за використання природних ресурсів. Збір за забруднення навколишнього природного середовища, порядок його розрахунку та стягнення. Особливості розподілу зборів за використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища. Загальна характеристика збору за погіршення якості природних ресурсів.

Заходи економічного стимулювання охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Поняття та зміст екологічного страхування. Розвиток екологічного страхування на сучасному етапі, його об'єкти та форми.

Тема № 6. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Поняття і особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Розмежування екологічних правопорушень від інших видів порушень законодавства. Види екологічних правопорушень, їх класифікація.

Злочини проти довкілля, їх кваліфікація. Особливості об'єктів злочинів проти довкілля та їх кваліфікуючі ознаки.

Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення. Особливості застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Особливості цивільної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Порядок компенсації шкоди, що завдана навколишньому природному середовищу внаслідок порушення екологічного законодавства. Особливості розрахунку шкоди завданої порушенням екологічного законодавства.

Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення. Порядок накладення дисциплінарних стягнень.

Екологічні функції правоохоронних органів. Роль поліції в попередженні, виявленні екологічних правопорушень, розкритті і розслідуванні екологічних злочинів, притягненні осіб, винних в екологічних правопорушеннях, до відповідальності.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

ТЕМА № 7. Правове регулювання охорони і використання земель

Історичні аспекти та особливості реформування земельних відносин (земельні реформи 1861, 1906, 1917 років). Реформування земельних відносин в Україні на сучасному етапі (з 1991 року). Основні напрями земельної реформи.

Поняття та особливості права власності на землю в Україні. Земельна ділянка як об'єкт права власності. Суб'єкти права власності на землю. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства щодо набуття права власності на землю. Форми права власності на землю в Україні та їх юридичне закріплення. Право державної власності на землю. Право комунальної власності на землю. Право приватної власності на землю. Підстави та порядок виникнення права власності на землю. Правове забезпечення приватизації землі в Україні. Підстави та порядок припинення права власності на земельну ділянку.

Види землекористування, їх класифікація. Склад земель України та правове значення їх поділу на категорії. Порядок встановлення та зміни цільового призначення земель. Правові наслідки порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення земель. Правове регулювання

оренди землі. Права та обов'язки землевласників та землекористувачів.

Землі сільськогосподарського призначення та порядок їх використання. Правове забезпечення пріоритетності земель сільськогосподарського призначення. Землі житлової та громадської забудови та порядок їх використання. Землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення та порядок їх використання. Землі оздоровчого призначення та порядок їх використання. Землі рекреаційного призначення та порядок їх використання. Землі історико-культурного призначення та порядок їх використання. Землі лісгосподарського призначення та порядок їх використання. Землі водного фонду та порядок їх використання. Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення та порядок їх використання.

Право земельного сервітуту. Юридичне значення та зміст добросусідства. Шляхи правового забезпечення дотримання правил добросусідства суб'єктами землекористування.

Правові підстави та порядок набуття права власності на землю громадянами та юридичними особами. Порядок придбання земельних ділянок у власність на підставі цивільно-правових угод. Порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах.

Підстави та порядок припинення права власності та користування земельною ділянкою. Порядок вилучення та викупу земельних ділянок для суспільних потреб.

Завдання, зміст і порядок охорони земель. Правове регулювання охорони земель. Правове регулювання меліорації земель. Правове регулювання та зміст землеустрою. Правові форми контролю за використанням та охороною земель та їх особливості. Правове регулювання здійснення державного контролю за використанням та охороною земель. Правове регулювання моніторингу земель. Правове регулювання економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Система державних органів, що здійснюють управління охороною та використанням земельних ресурсів. Загальна характеристика земельних спорів та органи, що їх вирішують. Судова практика щодо вирішення земельних спорів. Відповідальність за порушення земельного законодавства. Роль поліції в попередженні, виявленні та припиненні порушень земельного законодавства.

ТЕМА № 8. Правове регулювання охорони і використання вод

Поняття та загальна характеристика правового режиму використання вод. Право власності на водні об'єкти за законодавством України. Склад водного фонду України. Система водного законодавства.

Види водокористування в залежності від технічних засобів, умов та часу. Підстави і порядок виникнення права водокористування. Оренда водних об'єктів. Порядок надання водних об'єктів (їх частин) в користування. Права і обов'язки водокористувачів.

Моніторинг вод та органи, що його здійснюють. Державний облік вод.

Порядок ведення державного водного кадастру та його зміст. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Стандартизація і нормування в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства. Охорона та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів. Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води. Порядок складання паспортів річок. Порядок установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними.

Підстави і порядок припинення права на використання водних об'єктів. Охорона вод від забруднення, засмічення і виснаження. Умови розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод. Правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів

Органи, що вирішують спори щодо використання та охорони вод. Відповідальність за порушення водного законодавства. Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень водного законодавства. Порядок відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання умов охорони та використання вод.

ТЕМА № 9. Правове регулювання охорони і використання надр

Система законодавства щодо використання та охорони надр. Право власності на надра, його суб'єкти та об'єкти. Особливості права користування надрами. Співвідношення між державним фондом надр і державним фондом родовищ корисних копалин. Види корисних копалин.

Види надрокористування. Підстави виникнення, зміни та припинення права на використання надр.

Особливості забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення. Державний геологічний контроль за веденням робіт по геологічному вивченню надр України. Правовий режим використання надр з метою промислової розробки корисних копалин. Особливості використання надр для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.

Державний облік родовищ, у тому числі техногенних, запасів і проявів корисних копалин. Ліцензування діяльності по використанню надр. Порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних об'єктів. Порядок установаження лімітів використання природних ресурсів загальнодержавного значення. Гірничий відвід та порядок його надання. Плата за використання надр (рентні платежі).

Права і обов'язки надрокористувачів. Захист прав надрокористувачів. Випадки та порядок позбавлення землевласників і землекористувачів права користування надрами.

Поняття континентального шельфу, особливості користування мінеральними ресурсами морського дна. Правова охорона надр

континентального шельфу та ресурсів виключної (морської) економічної зони.

Відповідальність за порушення законодавства про надра. Вирішення спорів щодо користування надрами. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про надра.

ТЕМА № 10. Правове регулювання охорони і використання рослинного світу

Юридичне визначення рослинного світу. Особливості користування об'єктами рослинного світу і земельними ділянками зайнятими ними. Система законодавства щодо охорони та використання рослинного світу. Співвідношення Закону України "Про рослинний світ" і Лісового кодексу України.

Види права власності на об'єкти рослинного світу. Порядок виникнення, зміни та припинення права власності на об'єкти рослинного світу та його документальне підтвердження.

Право загального і спеціального користування об'єктами рослинного світу. Підстави виникнення, зміни та припинення права користування об'єктами рослинного світу. Користування лісами, оренда земельних ділянок лісогосподарського призначення. Види спеціального використання лісових ресурсів та порядок видачі дозволів на їх здійснення. Плата за використання ресурсів рослинного світу.

Органи, що здійснюють регулювання та управління в галузі охорони, використання та відтворення об'єктів рослинного світу. Охорона і захист об'єктів рослинного світу, їх зміст та основні вимоги до їх охорони, використання та відтворення. Ліміти спеціального використання природних рослинних ресурсів. Державний облік і кадастр рослинного світу. Правила відпуску деревини на пні в лісах України. Види рубок та порядок їх здійснення. Санітарні правила в лісах України. Зміст та юридичне значення Зеленої книги України. Співвідношення Зеленої та Червоної книг України.

Порядок ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів рослинного світу. Права і обов'язки користувачів об'єктами рослинного світу. Захист прав користувачів об'єктами рослинного світу.

Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про рослинний світ. Правове забезпечення охорони та захисту лісів поліцією. Вирішення спорів щодо користування об'єктами рослинного світу. Відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяної об'єктам рослинного світу та лісовому господарству підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

ТЕМА № 11. Правове регулювання охорони і використання тваринного світу

Визначення тваринного світу та правовідносини, що регулюються законодавством України про охорону, використання та відновлення

тваринного світу. Система законодавства України про охорону, використання і відтворення тваринного світу. Основні вимоги та принципи охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу.

Особливості права власності на об'єкти тваринного світу. Порядок набуття, зміни та припинення права власності на об'єкти тваринного світу.

Види використання об'єктів тваринного світу. Підстави і порядок виникнення, здійснення і припинення права користування тваринним світом.

Державний кадастр тваринного світу та порядок його ведення. Державні органи, що здійснюють управління охороною, використанням і відтворенням тваринного світу. Контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Зміст та юридичне значення Червоної книги України, порядок її ведення.

Правове регулювання полювання. Поняття полювання, його види. Дозвіл на добування мисливських тварин та його форми. Документи на право полювання. Заборони щодо здійснення полювання. Особливості здійснення полювання іноземцями. Правові заходи щодо відстрілу та відлову хижих та шкідливих тварин, добування мисливських тварин для наукових цілей, переселення в нові місця перебування. Реалізація права власності мисливця на продукцію полювання, мисливські трофеї.

Правове регулювання рибальства. Поняття рибальства, його види. Порядок здійснення промислового рибальства в Україні. Особливості реалізації любительського і спортивного рибальства. Ліміти (квоти) спеціального використання водних живих ресурсів. Основні вимоги щодо ведення рибного господарства та здійснення рибальства. Дозвіл на спеціальне використання водних живих ресурсів та порядок його видачі.

Відповідальність за порушення права користування тваринним світом. Особливості застосування майнової відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про охорону тваринного світу, співпраця із органами спеціалізованого контролю за дотриманням законодавства про тваринний світ

ТЕМА № 12. Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря

Поняття та особливості права користування атмосферним повітрям. Законодавство про охорону атмосферного повітря. Види права користування атмосферним повітрям. Основні види негативного впливу на атмосферне повітря внаслідок антропогенного впливу. Правове регулювання стандартизації і нормування забруднення атмосферного повітря. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та порядок їх розробки і затвердження. Гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі. Нормування гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів.

Правові заходи охорони атмосферного повітря та попередження його забруднення. Обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян -

суб'єктів підприємницької діяльності щодо охорони атмосферного повітря. Документи, що підтверджують право фізичних і юридичних осіб на спеціальне використання атмосферного повітря. Санітарні вимоги щодо попередження несприятливого впливу використання атмосферного повітря на здоров'я людей та санітарно-побутові умови їх проживання. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря.

Основні умови та порядок проектування, будівництва та реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря. Порядок організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Контроль у галузі охорони атмосферного повітря та його види. Обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності щодо первинного обліку забруднення атмосферного повітря. Роль органів МВС, в забезпеченні дотримання законодавства про охорону атмосферного повітря.

Відповідальність за порушення законодавства про охорону і використання атмосферного повітря. Особливості відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря.

ТЕМА № 13. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Поняття і правова класифікація об'єктів природно-заповідного фонду. Право власності на об'єкти природно-заповідного фонду. Порядок обмеження реалізації права власників природних об'єктів при прийнятті рішень про заповідання. Право користування територіями і об'єктами природно-заповідного фонду. Випадки та порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду. Режим охоронних зон територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Статус та завдання територій і об'єктів природно-заповідного фонду (природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва). Можливості та порядок здійснення антропогенної та наукової діяльності в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

Особливості організації охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Порядок створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду його зміст та значення. Економічні засоби забезпечення організації і функціонування природно-заповідного фонду.

Поняття екологічної мережі та особливості її правового режиму. Цілі і завдання створення екологічної мережі. Принципи формування, збереження та використання екологічної мережі. Основні положення Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки. Правове, економічне, наукове та організаційне забезпечення функціонування національної екологічної мережі.

Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про природно-заповідний фонд. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Особливості обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

ТЕМА № 14 Правова охорона довкілля в окремих сферах людської діяльності.

Правова охорона довкілля в промисловості

Загальна характеристика законодавства про охорону навколишнього природного середовища в промисловості. Організаційно правове забезпечення екологізації матеріального виробництва. Роль екологічної сертифікації підприємств, установ та організацій. Державна екологічна політика щодо стимулювання ефективної охорони та використання довкілля.

Правові вимоги щодо охорони довкілля в процесі розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатацію промислових об'єктів. Правові заходи охорони навколишнього природного середовища на підприємствах атомної і теплової енергетики. Охорона навколишнього природного середовища при розміщенні відходів виробництва. Безхазяйні відходи та особливості управління ними. Державний облік і паспортизація відходів. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення. Особливості поводження з радіаційними та токсичними відходами.

Відповідальність підприємств за шкоду, що заподіяна навколишньому природному середовищу, життю та здоров'ю населення. Діяльність поліції із забезпечення виконання вимог з охорони довкілля в промисловості.

Правова охорона довкілля в агропромисловому комплексі

Основні завдання охорони навколишнього природного середовища у сільськогосподарському виробництві. Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища у виробничій діяльності переробних підприємств агропромислового комплексу.

Правова охорона земель сільськогосподарського призначення. Правове забезпечення пріоритетності земель сільськогосподарського призначення. Правова охорона інших природних об'єктів у сільськогосподарському виробництві (рослинний та тваринний світ, надра, води, атмосферне повітря тощо). Екологічні обмеження здійснення сільськогосподарського виробництва.

Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища

при використанні пестицидів і агрохімікатів. Вимоги до виробництва, транспортування, реалізації, зберігання, застосування, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів. Порядок вилучення, утилізації, знищення та знешкодження непридатних або заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів.

Правове регулювання поводження із генетично модифікованими організмами в сільському господарстві та забезпечення біобезпеки виробництва. Основні вимоги щодо поводження із генетично модифікованими організмами та порядок їх маркування.

Діяльність органів МВС у випадках епідемій, епізоотій, епіфітотій.

Відповідальність сільськогосподарських підприємств за шкоду заподіяну навколишньому природному середовищу, життю та здоров'ю населення.

Правова охорона довкілля на військових об'єктах

Основні завдання правової охорони навколишнього природного середовища на військових об'єктах. Державна екологічна політика у військовій сфері та з питань конверсії військово-промислового комплексу. Діяльність України із виконання обов'язків по забороні військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище.

Взаємодія між органами екологічного управління спеціальної компетенції і керівництвом Збройних Сил України з питань екологічного стану і ефективності природоохоронної діяльності в оборонній сфері. Порядок передачі колишніх військових об'єктів та земельних ділянок, що під них виділялись на баланс місцевих державних адміністрацій та місцевих рад.

Екологічні вимоги до оборонних об'єктів і військової діяльності. Дотримання вимог екологічної безпеки при дислокації військових частин, проведенні військових навчань, маневрів, переміщенні військ і військової техніки. Особливості здійснення екологічного контролю за охороною навколишнього природного середовища на військових об'єктах. Правовий статус земель оборони.

Ліквідація наслідків екологічної шкоди, завданої військово-оборонною діяльністю. Відповідальність військових посадових осіб за шкоду заподіяну довкіллю, життю та здоров'ю населення.

Правова охорона довкілля в населених пунктах

Правове забезпечення сприятливих екологічних і санітарно-гігієнічних умов в населених пунктах. Законодавство щодо охорони довкілля в населених пунктах. Органи, що здійснюють екологічне управління в населених пунктах. Повноваження місцевих рад з питань охорони довкілля в населених пунктах.

Особливості правової охорони навколишнього природного середовища населених пунктів при плануванні, проектуванні, розвитку і розміщенні продуктивних сил та галузей народного господарства.

Правові заходи боротьби з забрудненням навколишнього природного середовища населених пунктів шкідливими фізичними, хімічними,

біологічними впливами та промисловими, комунально-побутовими відходами.

Діяльність поліції по охороні зелених насаджень в містах та забезпечення правового режиму зелених зон. Правила утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України. Порядок зносу зелених насаджень в населених пунктах.

Роль органів МВС в забезпеченні дотримання екологічного і санітарно-епідеміологічного законодавства в населених пунктах.

ТЕМА № 15. Міжнародно-правові аспекти охорони довкілля

Міжнародне екологічне право

Визначення міжнародного екологічного права та предмет його регулювання. Етапи становлення міжнародного екологічного права та основні тенденції його розвитку на сучасному етапі. Особливості формування міжнародного екологічного права та його зв'язок із національним законодавством України.

Сталий розвиток як основна мета екологізації соціально-економічного розвитку. Принципи міжнародного екологічного права та їх співвідношення із принципами сталого розвитку. Реалізація принципів сталого розвитку в процесі формування механізму глобального партнерства.

Держави та міжнародні організації як суб'єкти міжнародного екологічного права. Роль та значення громадськості та транснаціональних кампаній в формуванні міжнародного екологічного права.

Джерела міжнародного екологічного права та їх система. Реалізація положень міжнародного екологічного права в національному законодавстві. Міжнародна відповідальність в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Екологічне законодавство міжнародних організацій та іноземних держав

Загальна характеристика нормативних актів ООН та їх значення при розробці національного законодавства.

Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП). Спеціалізовані установи та органи ООН які виконують функції з охорони навколишнього природного середовища (ЮНЕСКО, МАГАТЕ, ЄЕК тощо). Світові та загальноєвропейські екологічні процеси та їх значення для формування екологічного законодавства України та зарубіжних країн.

Загальна характеристика екологічного законодавства іноземних держав, його структура. Джерела екологічного законодавства іноземних країн.

Особливості застосування директив ЄС з екологічних питань та їх значення для України в умовах гармонізації законодавства. Взаємозв'язок законодавства про охорону навколишнього природного середовища країн СНД. Завдання та значення міждержавних угод у галузі охорони довкілля.

Співпраця МВС України із Інтерполом і поліцейськими установами інших країн для забезпечення дотримання екологічного законодавства.

Міжнародно-правова охорона довкілля

Поняття і предмет міжнародно-правової охорони довкілля. Принципи міжнародно-правової охорони довкілля. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. Екоцид.

Міжнародні конференції по охороні навколишнього природного середовища та їх рішення. „Порядок денний на 21 – століття” та забезпечення його виконання.

Охорона всесвітнього культурного та природного надбань. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього. Попередження транскордонного забруднення атмосферного повітря та охорона озонового шару. Міжнародно-правова забезпечення попередження зміни клімату. Охорона транскордонних водотоків та міжнародних озер. Біологічне різноманіття як об'єкт міжнародно-правової охорони. Попередження міжнародної торгівлі видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Міжнародно-правове регулювання небезпечних і радіоактивних відходів.

Роль органів внутрішніх справ при виконанні Україною своїх міжнародних зобов'язань у галузі охорони довкілля.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Форма здобуття освіти (очна (денна) або заочна (дистанційна))					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	модульна контрольна робота	
Тема 1	1	1	-			
Тема 2	1	1	-			
Тема 3	1	1	-			
Тема 4	1	1	-			
Тема 5	1	1	-			
Тема 6	2	2	-			
Тема 7	2	2	-			
Тема 8	2	2	-			
Тема 9	2	2	-			
Тема 10	1	1	-			
Тема 11	1	1	-			
Тема 12	1	1	-			
Тема 13	1	1	-			
Тема 14	1	1	-			
Тема 15	2	4	-			
Разом за			-			

модулем 2						
	90	20	22	-	48	

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань:

Теми рефератів

1. Історичні аспекти правового регулювання відносин в системі „суспільство – природа”.
2. Сталий розвиток як мета національної політики України та його екологічна складова.
3. Уніфікація та диференціація джерел екологічного права.
4. Територіальна ознака як підстава виникнення права власності, юрисдикційні повноваження України щодо реалізації права власності на природні об’єкти.
5. Роль МВС в забезпеченні дотримання законодавства щодо права власності на природні об’єкти.
6. Форми і методи охорони права власності на природні об’єкти.
7. Роль МВС в забезпеченні дотримання законодавства щодо природокористування.
8. Випадки, умови та порядок обмеження права загального природокористування.
9. Юридичне значення встановлення пріоритетів використання окремих природних об’єктів та засоби їх правового забезпечення
10. Юридична відповідальність за порушення умов природокористування.
11. Принципи управління у галузі екології.
12. Роль та значення сертифікації підприємств, їх об’єднань на відповідність систем управління міжнародним стандартам серії ISO 14000.
13. Правове положення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.
14. Юридичні підстави та правові засади реалізації виробничого екологічного управління.
15. Екологічні функції Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України.
16. Правовий статус державного екологічного інспектора та громадського інспектора з охорони довкілля.
17. Правова природа екологічних і суміжних з ними прав громадян і їх реалізація.
18. Право на доступ до екологічної інформації.
19. Порядок та форми отримання екологічної інформації та умови її поширення.
20. Конституційні засади екологічних прав громадян.
21. Права та обов’язки замовників оцінки впливу на навколишнє середовище.
22. Порядок реалізації самоврядного екологічного контролю та особливості функціонування виробничого екологічного контролю.
23. Правове регулювання реалізації еколого-аудиторської діяльності в

Україні.

24. Додержання вимог екологічної безпеки при проведенні наукових досліджень, впровадженні відкриттів, винаходів, застосуванні нової техніки, імпортного устаткування, технологій і систем.

25. Дії поліції при забезпеченні режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації.

26. Відповідальність за порушення правового режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації.

27. Юридична природа заходів щодо досягнення екологічної безпеки.

28. Відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайної екологічної ситуації.

29. Збір за забруднення навколишнього природного середовища, порядок його розрахунку та стягнення.

30. Поняття та зміст екологічного страхування.

31. Розмежування екологічних правопорушень від інших видів порушень законодавства.

32. Особливості застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.

33. Роль поліції в попередженні, виявленні екологічних правопорушень, розкритті і розслідуванні екологічних злочинів, притягненні осіб, винних в екологічних правопорушеннях, до відповідальності.

34. Особливості об'єктів злочинів проти довкілля та їх кваліфікуючі ознаки.

35. Порядок компенсації шкоди, що завдана навколишньому природному середовищу внаслідок порушення екологічного законодавства.

36. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.

37. Особливості цивільної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

38. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства щодо набуття права власності на землю.

39. Роль поліції в попередженні, виявленні та припиненні порушень земельного законодавства.

40. Склад земель України та їх правове значення їх поділу на категорії.

41. Шляхи правового забезпечення дотримання правил добросусідства суб'єктами землекористування.

42. Порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах.

43. Система державних органів, що здійснюють управління охороною та використанням земельних ресурсів.

44. Порядок ведення державного водного кадастру та його зміст.

45. Порядок установа берегових смуг водних шляхів та користування ними.

46. Порядок надання водних об'єктів (їх частин) в користування.

47. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства.

48. Особливості забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення.

49. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання умов охорони та використання вод.

50. Гірничий відвід та порядок його надання.

51. Поняття континентального шельфу, особливості користування мінеральними ресурсами морського дна.

52. Співвідношення Закону України “Про рослинний світ” і Лісового кодексу України.

53. Зміст та юридичне значення Зеленої книги України.

54. Зміст та юридичне значення Червоної книги України, порядок її ведення.

55. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про рослинний світ.

56. Види спеціального використання лісових ресурсів та порядок видачі дозволів на їх здійснення.

57. Види рубок та порядок їх здійснення.

58. Документи що посвідчують право на полювання.

59. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про охорону та використання тваринного світу.

60. Документи що посвідчують право на полювання.

61. Державний кадастр тваринного світу та порядок його ведення.

62. Правові заходи щодо відстрілу та відлову хижих та шкідливих тварин, добування мисливських тварин для наукових цілей, переселення в нові місця перебування.

63. Документи, що підтверджують право фізичних і юридичних осіб на спеціальне використання атмосферного повітря

64. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про охорону атмосферного повітря.

65. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та порядок їх розробки і затвердження.

66. Санітарні вимоги щодо попередження несприятливого впливу використання атмосферного повітря на здоров'я людей та санітарно-побутові умови їх проживання.

67. Роль органів МВС в забезпеченні дотримання законодавства про природно-заповідний фонд.

68. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та порядок їх розробки і затвердження.

69. Санітарні вимоги щодо попередження несприятливого впливу використання атмосферного повітря на здоров'я людей та санітарно-побутові умови їх проживання.

70. Порядок здійснення антропогенної та наукової діяльності в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

71. Зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

72. Роль та значення громадськості та транснаціональних кампаній в формуванні міжнародного екологічного права.

73. Світові та загальноєвропейські екологічні процеси та їх значення для формування екологічного законодавства України та зарубіжних країн.

74. Сталий розвиток як основна мета екологізації соціально-економічного розвитку.

75. Співпраця МВС України із Інтерполом і поліцейськими установами інших країн для забезпечення дотримання екологічного законодавства.

76. Міжнародні конференції по охороні навколишнього природного середовища та їх рішення.

77. Міжнародно-правова забезпечення попередження зміни клімату.

78. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

79. „Порядок денний на 21 століття” та „Цілі тисячоліття”, історія створення та завдання.

80. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього.

Теми наукових робіт

1. Особливості застосування директив ЄС з екологічних питань та їх значення для України в умовах гармонізації законодавства.

2. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

3. Перспективи розвитку екологічного права.

4. Проблеми правової охорони навколишнього природного середовища на сучасному етапі.

5. Основні напрями екологічної політики України.

6. Проблеми кодифікації екологічного законодавства України.

7. Природокористування як функція суспільства.

8. Правове регулювання оренди природних об'єктів.

9. Екологічні функції правоохоронних органів.

10. Еколого-управлінські повноваження громадян та їх об'єднань.

11. Реалізація громадянами права на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

12. Юридична природа заходів щодо досягнення екологічної безпеки.

13. Завдання та зміст економічних заходів забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

14. Історичні аспекти та особливості реформування земельних відносин (земельні реформи 1861, 1906, 1917 років).

15. Реформування земельних відносин в Україні на сучасному етапі (з 1991 року).

16. Основні напрями земельної реформи.

17. Поняття та загальна характеристика правового режиму використання вод.

18. Умови розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод.

19. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря.

20. Поняття екологічної мережі та особливості її правового режиму.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Форми поточного та підсумкового контролю

Засоби оцінювання

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок здобувачами вищої освіти з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Здобувач вищої освіти, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр

перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переведу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) (*Результат навчальних занять за семестр* / *Результат самостійної роботи за семестр*) **10**

Критерії оцінювання

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	
Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі.	
<i>Підсумкові бали навчальної дисципліни = Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) + Кількість балів за підсумковим контролем</i>	

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображуються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів вищої освіти, залікових книжках. ***Присутність здобувачів вищої освіти на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену)***

обов'язкова. Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів вищої освіти становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

Підсумкові бали навчальної дисципліни	Загальна кількість балів підсумковим контролем	Кількість балів за підсумковим контролем
--	---	---

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії).

Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Здобувачам вищої освіти, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 50 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Здобувачам вищої освіти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Інституту. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 50 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Інституту.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

Підсумкові бали навчальної дисципліни	Підсумкові бали за поточний семестр	Підсумкові бали за попередній семестр	2
--	--	--	----------

Оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань) та підсумкового контролю визначені Кафедрою, зокрема щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати

під час аудиторної роботи, самостійної роботи.

Перелік теоретичних питань для підготовки до підсумкового контролю:

1. Історичні передумови виникнення і розвитку еколого-правових норм та формування системи екологічного права.
2. Поняття екологічного права, його функції і місце в системі права України.
3. Екологічні функції держави та права.
4. Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних об'єктів та забезпечення екологічної безпеки.
5. Зміст і види суспільних відносин, що регулюються екологічним правом.
6. Об'єкти та суб'єкти екологічного права.
7. Методи правового регулювання екологічних правовідносин.
8. Принципи екологічного права, їх законодавче закріплення.
9. Система екологічного права.
10. Взаємозв'язок екологічних правовідносин з цивільно-правовими, управлінськими, фінансовими та іншими правовідносинами. Міжгалузеві інститути в системі екологічного законодавства.
11. Поняття та система джерел екологічного права.
12. Конституція України – основне джерело екологічного права.
13. Конституційні засади екологічного права.
14. Конституційні засади права на безпечне довкілля. Право на екологічну інформацію.
15. Місце міжнародно-правових документів в системі джерел національного екологічного права.
16. Загальна характеристика Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” та його місце в системі джерел екологічного права.
17. Еколого-правові нормативні акти, що видаються Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України.
18. Значення і роль рішень Конституційного суду України, практики загальних та спеціалізованих судів у регулюванні екологічних правовідносин.
19. Уніфікація та диференціація джерел екологічного права. Проблеми кодифікації екологічного законодавства України.
20. Право власності на природні об'єкти за Конституцією України.
21. Поняття, зміст права власності на природні об'єкти та форми власності на них: їх законодавче закріплення.
22. Права і обов'язки власників природних об'єктів. Особливості “соціалізованого” права власності на природні ресурси.
23. Право власності Українського народу на природні об'єкти.
24. Право державної та комунальної власності на природні об'єкти.
25. Право приватної власності на природні об'єкти.

26. Виникнення, зміна та припинення права власності на природні об'єкти.
  27. Поняття, зміст і принципи права природокористування.
  28. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
  29. Користування природними ресурсами на умовах оренди.
  30. Права та обов'язки природокористувачів, їх законодавче закріплення.
  31. Виникнення, зміна та припинення права природокористування.
  32. Поняття та види угод з природними об'єктами.
  33. Платність природокористування та правове регулювання плати за забруднення довкілля.
  34. Відповідальність за протизаконні угоди з природними об'єктами та правові наслідки їх самовільного використання.
  35. Система та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.
  36. Екологічні функції правоохоронних органів.
  37. Правове регулювання екологічного прогнозування та планування.
- Правове забезпечення екологічного моніторингу.
38. Облік природних ресурсів і ведення природноресурсових кадастрів.
  39. Правове забезпечення екологічного контролю.
  40. Правові форми оцінки впливу на навколишнє середовище.
  41. Екологічні права та обов'язки громадян.
  42. Правові форми участі громадськості в охороні навколишнього природного середовища.
  43. Право громадян та юридичних осіб на отримання екологічної інформації.
  44. Правове забезпечення екологічної безпеки.
  45. Загальна характеристика економіко-правового механізму в галузі екології.
  46. Правова характеристика зони надзвичайної екологічної ситуації.
- Правовий статус територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
47. Загальна характеристика вирішення спорів у галузі екології.
  48. Юридична відповідальність за екологічним законодавством України.
  49. Поняття, класифікація та види екологічних правопорушень.
  50. Обмеження, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
  51. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну екологічним правопорушенням.
  52. Система земельного права та законодавства.
  53. Поняття та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти.

54. Суб'єкти права власності на землю: їх права, обов'язки. Захист права власності на землю.
55. Право приватної власності на землю. Порядок і умови отримання землі у приватну власність.
56. Позбавлення права власності на землю і права користування землею.
57. Органи, які розглядають земельні спори. Строки і порядок їх вирішення.
58. Плата за землю.
59. Порядок надання земельних ділянок.
60. Надання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
61. Вилучення земельних ділянок: порядок, умови. Розгляд спорів з цих питань.
62. Відшкодування збитків у зв'язку з вилученням земельних ділянок: порядок, розміри, умови, спори з приводу відшкодування збитків.
63. Використання земель сільськогосподарського призначення.
64. Правове регулювання використання землі фермерськими господарствами.
65. Правове регулювання використання земель для ведення особистого селянського господарства.
66. Правове регулювання колективного використання землі громадянами.
67. Правовий режим земель житлової та громадської забудови.
68. Правове регулювання оренди землі.
69. Право земельного сервітуту. Юридичне значення та зміст правил добросусідства.
70. Юридичні гарантії охорони земель.
71. Загальна характеристика права водокористування.
72. Водокористування: суб'єкти, види і порядок. Умови скидання зворотних вод у водні об'єкти.
73. Права та обов'язки водокористувачів.
74. Правове регулювання використання водойм в Україні. Оренда водних об'єктів.
75. Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води.
76. Правова охорона вод від засмічення, забруднення та виснаження.
77. Вирішення спорів з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.
78. Відповідальність за порушення водного законодавства.
79. Правове регулювання використання надр в Україні.
80. Надання надр у користування, права і обов'язки користувачів надр.
81. Правове регулювання добування корисних копалин. Плата за користування надрами.
82. Вирішення спорів з питань користування надрами.

83. Надра як об'єкт адміністративно-правової та кримінально-правової охорони.
84. Особливості користування природними ресурсами континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони.
85. Види права власності на об'єкти рослинного світу.
86. Правова характеристика охорони та використання рослинного світу. Зелена книга України.
87. Правове регулювання використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісгосподарського призначення.
88. Правове регулювання заготівлі деревини та побічних лісних користувань.
89. Відповідальність фізичних і юридичних осіб за шкоду, заподіяну лісовому господарству, її компенсація та відшкодування.
90. Особливості обчислення розміру шкоди, заподіяної об'єктам рослинного світу та лісовому господарству підприємствами, установами, організаціями та громадянами.
91. Вирішення спорів у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів.
92. Право користування тваринним світом, його об'єкти та суб'єкти.
93. Поняття та види полювання. Правове регулювання мисливського господарства та полювання.
94. Поняття та види рибальства. Правове регулювання рибальства.
95. Тваринний світ як об'єкт адміністративно-правової та кримінально-правової охорони.
96. Майнова відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.
97. Правова охорона рідкісних та тих, що знаходяться під загрозою зникнення видів тварин та рослин. Юридичне значення Червоної книги України.
98. Правове регулювання відносин у галузі охорони та використання атмосферного повітря.
99. Правове регулювання нормування забруднення атмосферного повітря. Попередження забруднення атмосферного повітря.
100. Правове регулювання захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та інших шкідливих впливів, відшкодування завданої шкоди.
101. Атмосферне повітря як об'єкт адміністративно-правової та кримінально-правової охорони.
102. Правовий режим об'єктів і територій природно-заповідного фонду.
103. Правове, економічне, наукове та організаційне забезпечення функціонування національної екологічної мережі.
104. Правова охорона довкілля від забруднення промисловими, побутовими та радіаційними відходами.
105. Правова охорона довкілля в населених пунктах.

106. Екологічна безпека транспортних засобів. Програма забезпечення безпеки дорожнього руху та екологічної безпеки транспортних засобів.

107. Правова охорона навколишнього природного середовища в агропромисловому комплексі.

108. Екологічні вимоги до оборонних об'єктів і військової діяльності.

109. Міжнародно-правова охорона довкілля. Значення міжнародних конвенцій.

110. Принципи міжнародного екологічного права та їх співвідношення із принципами сталого розвитку.

111. Міжнародна відповідальність у сфері охорони навколишнього природного середовища.

112. Співпраця правоохоронних органів України із Інтерполом і поліцейськими установами інших країн для забезпечення дотримання екологічного законодавства.

113. Міжнародні форми співробітництва в галузі охорони довкілля.

Міжнародні конференції по охороні навколишнього природного середовища та їх рішення.

Політика викладання навчальної дисципліни

Жодні форми порушення академічної доброчесності або нетерпимості не толеруються.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002

2. Андрейцев В.І. Екологічне і земельне право України: Практикум для студентів юрид. вузів і фак. – К.: Юрінком Інтер, 1998

3. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996

4. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002

5. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2000

6. Гетьман А.П. Процессуальные нормы и отношения в экологическом праве. – Х.: Основа, 1994

7. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. 2-е вид., переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2001

8. Екологічні права громадян: як їх захистити за допомогою закону / За заг. ред. С.М. Кравченко. – К.: „Ехо-Восток”, 1997

9. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2005

10. Екологічне законодавство України. / В.В. Костицький. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 1998

11. Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / Збірник статей. К, 2003
12. Екологічне право: Підруч. для ВНЗ. Рекомендовано Міносвіти і науки України / Андрейцев В.И. – К., 2001
13. Екологічний аудит: Підручник/В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. – К.: Вища школа., 2000
14. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. - 292 с..
15. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 848 с.
16. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" / І. В. Бригадир, С. Л. Варламов, В. А. Зуєв, І. А. Шуміло, О. М. Шуміло. - Х. : Фактор, 2006. - 579 с.
17. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. – 2-е вид., доп. – Львів: Норма, 2002
18. Земельне право України: Підручник. - 2-ге видання, допов. і перероб. За аг. ред. А.М. Мирошніченко - К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. - 678 с.
19. Земельне право України: Підручник. За аг. ред. М.В. Шульги - Х. : Право, 2013. 520 с.
20. Земельний кодекс України: Науково-практ. коментар / За заг. ред. В.І. Семчика. – К.: Ін Юре, 2003
21. Земельні відносини в Україні: Організаційно-правовий механізм / Під заг. ред. А.С. Даниленка. – К., 2001
22. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Університетська книга, 1999
23. Лозанський В.Р. Екологічне управління в розвинутих країнах світу в порівнянні з Україною / УкрНДІЕП, Харків, 2000
24. Малишко М.І. Основи екологічного права України: Навчальний Посібник. – К.: МАУП, 1999
25. Малишко М.І. Екологічне право України: навчальний посібник. – К.: Юридична книга, 2001
26. Правова база з питань екології та охорони природного середовища: Збірник нормативних актів / Камлик М.І. – К.: Атіка, 2001
27. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: Навч.-практ. посіб. для ВНЗ / Андрейцев В.І. – К., 1999
28. Придбання земельних ділянок несільськогосподарського призначення. Практичний посібник / В.В.Носік, С.А.Власик / За загальною ред. кандидата юридичних наук, доцента В.В. Носіка. - К
29. Судовий захист екологічних прав громадян України: довід. Для суддів / Краснова М.В., Малишева Н.Р., Шевчук П.І. та ін. – К.: Вид дім “КМ Академія”, 2001
30. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: Підручник. – Харків: Консум; Ун-т внутр. справ, 1999

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ НОРМАТИВНИХ АКТІВ

31. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, N 30 (23.07.96), ст. 141
32. Конституція Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України, 1999, N 5-6 (12.02.99), ст. 43
33. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989.03.22
34. Віденська конвенція про охорону озонового шару 1985.03.22
35. Декларація міністрів з питань навколишнього середовища регіону Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК/ООН) 1995.10.25
36. Декларація про збереження флори, фауни та середовища їх існування 1988.01.01
37. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992.06.03
38. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй 2000.09.08
39. Договір до Енергетичної Хартії 1994.12.17
40. Європейська Конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968.12.13
41. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей 1986.03.18
42. Європейська конвенція про ландшафти (ETS N 176) 2000.10.20
43. Зведений текст Міжнародної конвенції про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою 1992 року 1992.11.27
44. Конвенція ООН з морського права 1982.12.10
45. Конвенція про біологічну різноманітність 1992.06.05
46. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971 р.) 1971.02.02
47. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля 1998.06.25
48. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977.05.18
49. Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами 1972.12.29
50. Конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря 1992.04.09
51. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992.04.21
52. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1979.06.23
53. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, підписану 1973 03 03
54. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972.11.16

55. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979.09.19
56. Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992.03.17
57. Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай) 1994.06.29
58. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті 1991.02.25
59. Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979.11.13
60. Конвенція про транскордонний вплив виробничих аварій 1992.03.17
61. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980.03.03
62. Паризька Хартія для Нової Європи 1990.11.21
63. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату // Закон і Бізнес, 2002, 11, 44
64. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду 1945.06.26
65. Стокгольмська декларація 1972.06.16
66. Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі 2001.05.23
67. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, N 37-38 (21.09.2001), ст. 189
68. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189
69. Господарський кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11 (28.03.2003), ст. 462
70. Закон України "Про аварійно-рятувальні служби" // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 4 (28.01.2000), ст. 25
71. Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 21 (23.05.95), ст. 152
72. Закон України "Про відходи" // Відомості Верховної Ради України, 1998, N 36-37, ст. 242
73. Закон України "Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України" // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 32 (09.08.2002), ст. 225
74. Закон України "Про використання земель оборони" // Урядовий кур'єр N 245 від 26.12.2003 2003.11.27
75. Закон України "Про державний контроль за використанням та охороною земель" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 39 (26.09.2003), ст. 350
76. Закон України "Про державний кордон України" // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 2 (14.01.92), ст. 5
77. Закон України "Про дорожній рух" // Відомості Верховної Ради України, 1993, N 31 (03.08.93), ст. 338

78. Закон України „ Про оцінку впливу на довкілля» // Відомості Верховної Ради , 2017, № 29, ст.315)
79. Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 27 (05.07.94), ст. 218
80. Закон України "Про землеустрій" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 36 (05.09.2003), ст. 282
81. Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 42 (20.10.2000), ст. 348
82. Закон України "Про іпотеку" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 38 (19.09.2003), ст. 313
83. Закон України "Про меліорацію земель" // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 11 (17.03.2000), ст. 90
84. Закон України "Про металобрухт" // Відомості Верховної Ради України, 1999, N 25 (25.06.99), ст. 212
85. Закон України "Про мисливське господарство та полювання" // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 18 (05.05.2000), ст. 132
86. Закон України "Про національну поліцію" // Офіційний вісник України. – 2015. - № 63. - С. 33
87. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" // Відомості Верховної Ради України, 1997, N 24, ст. 170
88. Закон України "Про нафту і газ" // Відомості Верховної Ради України, 2001, N 50 (14.12.2001), ст. 262
89. Закон України «Про громадські об'єднання» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1.
90. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73
91. Закон України "Про оренду державного та комунального майна" // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 30 (28.07.92), ст. 416
92. Закон України "Про оренду землі" // Відомості Верховної Ради України, 1998, N 46-47, ст. 280
93. Закон України “Про охорону атмосферного повітря” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 678
94. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546
95. Закон України “Про оцінку земель” від 11.12.2003 № 1378-IV
96. Закон України "Про охорону земель" // Голос України, 2003, 07, 29.07.2003 N 139
97. Закон України "Про питну воду та питне водопостачання" // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 16 (19.04.2002), ст. 112
98. Закон України "Про поводження з радіоактивними відходами" // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 27 (04.07.95), ст. 198
99. Закон України "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 38 (19.09.2003), ст. 314

100. Закон України "Про правовий режим надзвичайного стану" // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 23 (09.06.2000), ст. 176
101. Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, N 16 (16.04.91), ст. 198
102. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 34. – Ст. 502
103. Закон України "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 15 (11.04.2003), ст. 107
104. Закон України "Про рослинний світ" // Відомості Верховної Ради України, 1999, N 22-23 (11.06.99), ст. 198
105. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112
106. Закон України "Про Службу безпеки України" // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 27 (07.07.92), ст. 382
107. Закон України "Про тваринний світ" // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 14 (05.04.2002), ст. 97
108. Закон України "Про транспорт" // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 51 (20.12.94), ст. 446
109. Закон України "Про угоди про розподіл продукції" // Відомості Верховної Ради України, 1999, N 44 (05.11.99), ст. 391
110. Закон України "Про фермерське господарство" // Відомості Верховної Ради України, 2003, N 45 (07.11.2003), ст. 363
111. Закон України "Про Червону книгу України" // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 30 (26.07.2002), ст. 201
112. Закон України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" // Відомості Верховної Ради України, 1998, N 19, ст. 98
113. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27
114. Кодекс України про надра // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 36 (06.09.94), ст. 340
115. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР, 1984, додаток до N 51, ст. 1122
116. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, N 25-26 (29.06.2001), ст. 131
117. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99
118. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11 (28.03.2003), ст. 461
119. "Основи законодавства України про охорону здоров'я" // Відомості Верховної Ради України, 1993, N 4 (26.01.93), ст. 19

120. www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.
121. www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України.
122. www.mvs.gov.ua – сайт Міністерства внутрішніх справ України.
123. www.nbuv.gov.ua – електронний каталог Національної бібліотеки України ім. Вернадського.
124. www.library.ukma.kiev.ua – електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА.

Розробник:

Доцент кафедри управління у сфері
цивільного захисту факультету
цивільного захисту,
кандидат юридичних наук, доцент

Аліна БІЛЕКА